

Experiències

Transformació del paper a l'electrònic i canvi d'usos en la col·lecció degut a la pandèmia covid-19: el cas de la Biblioteca de l'Institut Europeu Universitari (EUI)

Jean De Dieu NDAYIKEZA

Acquisitions Librarian
jean.ndayikeza@eui.eu

Josep TORN

Director de Biblioteca,
 Institut Universitari Europeu
josep.torn@eui.eu

Article rebut el 5 d'octubre del 2022;
 revisat al desembre del 2022.

DOI

<https://doi.org/10.34810/itemn74id417413>

Transformació del paper a l'electrònic i canvi d'usos en la col·lecció degut a la pandèmia covid-19: el cas de la Biblioteca de l'Institut Europeu Universitari (EUI)¹

Resum: Han vist les biblioteques acadèmiques un estímul per a la transformació digital de les seves col·leccions i/o serveis en la pandèmia de la covid-19? L'axioma a moltes biblioteques ha estat que, en tant que els usuaris havien desaparegut massivament dels nostres espais i els nostres serveis seguien sent essencials, era el moment de dur a terme un redisseny per tal de proveir-los de contingut en format electrònic. Dos anys després de l'esclat de la pandèmia a la Biblioteca de l'EUI ens preguntem si, pel que fa a les col·leccions, això ha estat així. Analitzant indicadors dels anys immediatament anteriors a l'esclat de la covid-19, durant el període de confinament i els mesos posteriors, relatius a la col·lecció (en paper i electrònic; llibres i publicacions en sèrie) i al pressupost assignat a adquisicions, provem d'identificar canvis tendencials en la transició de col·leccions impreses envers les electròniques.

Paraules clau: Biblioteca acadèmica, col·leccions bibliotecàries, col·lecció electrònica, pandèmia de la covid-19, transformació digital.

Transformación del papel en el electrónico y cambio de usos en la colección debido a la pandemia covid-19: el caso de la Biblioteca del Instituto Europeo Universitario (EUI)

Resumen: ¿Han visto las bibliotecas académicas un estímulo para la transformación digital de sus colecciones y/o servicios en la pandemia del covid-19? El axioma en muchas bibliotecas ha sido que, en tanto que los

1. Acrònim en anglès: European University Institute (EUI)

usuarios habían desaparecido masivamente de nuestros espacios y nuestros servicios seguían siendo esenciales, era el momento de llevar a cabo un rediseño para proveerlos de contenido en formato electrónico. Dos años después del estallido de la pandemia en la Biblioteca de la EUI nos preguntamos si, en lo que se refiere a las colecciones, esto ha sido así. Analizando indicadores de los años inmediatamente anteriores al estallido del covid-19, durante el período de confinamiento y los meses posteriores, relativos a la colección (en papel y electrónico; libros y publicaciones en serie) y al presupuesto asignado a adquisiciones, intentamos identificar cambios tendenciales en la transición de colecciones impresas hacia las electrónicas.

Palabras clave: Biblioteca académica, colecciones bibliotecarias, colección electrónica, pandemia del covid-19, transformación digital.

Transformation from paper to electronic and change of uses in the collection due to the Covid-19 pandemic: the case of the Library of the European University Institute

Abstract: Have academic libraries seen a booster for the digital transformation of their collections and/or services in the Covid-19 Pandemic? The axiom in many libraries has been that, while users had massively disappeared from our spaces while our services remained essential, it was time to carry out a redesign to provide them with content in electronic format. Two years after the outbreak of the Pandemic in the EUI Library, we wonder if, in terms of collections, this has been the case. By analyzing indicators from the years immediately prior to the outbreak of Covid-19, during the lockdown period and the months after, regarding the collection (on paper and electronic; books and serials) and the budget allocated to acquisitions, we try to identify trending variations in the transition from print to electronic collections.

Keywords: Academic Libraries, Library Collections, E-Collections, Covid-19 Pandemic, Digital transformation

1. L'Institut Universitari Europeu i la seva biblioteca

1.1. l'Institut

L'Institut Universitari Europeu, EUI en el seu acrònim en anglès, és una universitat i centre de recerca internacional que es dedica principalment a oferir estudis de doctorat i postdoctorat en els àmbits de l'economia, ciència política, sociologia, dret i història i a fer recerca en aquests mateixos àmbits. L'EUI neix el 1972 com a resultat de l'interès dels membres de les *Comunitats Europees*² (Bèlgica, França, Itàlia, Luxemburg, República Federal d'Alemanya i els Països Baixos) —embrió de l'actual Unió Europea—, que ja el 1955, sota la forma de la Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer³ (CECA) i durant les Conferències de Messina,⁴ considera necessari crear un centre acadèmic i de recerca en ciències socials i humanitats sobre els aspectes que fan i han de fer d'Europa una comunitat.

L'estructura de l'EUI està fonamentada en 4 departaments de recerca: Dret, Història, Economia i Ciències Polítiques i Sociologia, als quals cal sumar el Centre de Recerca Avançada Robert Schuman, el Programa Max Weber per a Postdoctorands i la recentment inaugurada Escola de Governança Transnacional (primera iniciativa dedicada exclusivament a estudiants de grau i màster). Val la pena remarcar, per a l'objectiu d'aquest article, que el 90% de l'activitat de l'Institut Europeu està orientada a estudiants de tercer cicle (doctorands i postdoctorands) i a la recerca que duen a terme els

La pandèmia ha forçat l'EUI, com tantes altres organitzacions, a repensar serveis, continguts i gestions. ¿Ha tingut, però, un impacte perceptible en la transformació digital de les seves col·leccions?

seus professors, investigadors, investigadors visitants, etc. L'activitat d'aprenentatge-docència és avui minoritària.

En l'actualitat formen part de l'EUI, és a dir, del seu Consell Superior, 23 dels 27 països membres de la Unió Europea, a més a més de la Comissió Europea mateixa. Així mateix, compta amb la participació, a través d'aliances bilaterals, de Noruega i Suïssa. A aquest puzzle internacional cal afegir-hi que, en tant que institut de recerca amb una ambició global, l'equip docent, investigador i d'administració representen, a través dels seus aproximadament 1.700 membres, més de 85 nacionalitats diferents d'arreu del món.

Val a dir, també per a l'objectiu de l'article, que el total de personal docent, investigador, els FTEs (*full time employees*: empleats a temps complet) que serveixen per enquadrar la nostra universitat en una categoria d'acord amb les seves dimensions, són al voltant dels 1.200. Això situa l'EUI en la categoria "institució petita" (de 500 a 1.999 FTEs) segons la *Carnegie Classification of Institutions of Higher Education*,⁵ escala que serveix, entre d'altres coses, perquè els proveïdors d'informació científica calculin el preu de les seves ofertes a les biblioteques.

2. *Tractat de fusió de les Comunitats Europees, 1965*. [S.l.]: Wikipedia, 2023. https://ca.wikipedia.org/wiki/Tractat_de_fusi%C3%B3_de_les_Comunitats_Europees [Consulta: 05/10/2022]
3. *Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer (CECA)*. [S.l.]: Wikipedia, 2023. https://ca.wikipedia.org/wiki/Comunitat_Europea_del_Carb%C3%B3_i_de_l%27Acer [Consulta: 05/10/2022]
4. *Conferències de Messina*. [S.l.]: Wikipedia, 2023. https://ca.wikipedia.org/wiki/Confer%C3%A8ncia_de_Messina [Consulta: 05/10/2022]
5. The Carnegie Classification of Institutions of Higher Education. Washington: American Council on Education, 2023. https://carnegieclassifications.acenet.edu/classification_descriptions/size_setting.php [Consulta: 05/10/2022]

1.2. La Biblioteca

La Biblioteca de l'EUI neix amb el mateix Institut, és a dir, el 1972. Parteix de zero per crear una col·lecció que serveixi de base als professors-investigadors de l'Institut, al mateix temps que amb la voluntat de ser un referent en l'àmbit europeu pels àmbits temàtics anteriorment esmentats. En 50 anys crea una col·lecció de gairebé 600.000 volums en paper i una quantitat similar de llibres electrònics.

Quatre aspectes de la Biblioteca de l'EUI són rellevants per al propòsit de l'article:

- a. En tractar-se d'una institució de recerca, amb poquíssima presència d'estudiants de graus o màster, alhora que amb un nombre notablement petit d'FTEs, la seva col·lecció segueix la màxima "un títol un volum". És estrany veure a les prestatgeries de la Biblioteca la mateixa obra repetida. Les monografies especialitzades rarament tenen una demanda tal que obligui a tenir més d'una còpia disponible. Els professors, investigadors i estudiants de doctorat no solen necessitar la mateixa obra de forma simultània i representaria una despesa gran haver de posar a disposició més d'una còpia de cadascun dels títols. La diferència abismal de preus entre còpies en paper i en digital és un assumpte cabdal alhora de prendre decisions sobre la política de col·leccions.
- b. La comunitat EUI (usuaris *full-rights*) ha estat, fins a la pandèmia, una comunitat físicament present al campus EUI amb facilitat d'accedir a la Biblioteca, ja fos per estar-s'hi mentre fa ús dels espais, com per consultar la col·lecció i fer-ne préstec. Això ha portat la Biblioteca a seguir desenvolupant la col·lecció en paper sense preocupar-se sobre manera de la transformació digital.
- c. Els àmbits de recerca de l'EUI són, com hem dit, les ciències socials i les humani-

El canvi de format comporta precisament un canvi de model i, fins i tot, de paradigma per les biblioteques perquè transforma no només la forma final amb què donem accés a la informació, sinó models com el de propietat, el d'ús o el de reús del que fins llavors havia estat el gran patrimoni de les biblioteques: les seves col·leccions.

tats (SSH en el seu acrònim en anglès). Les biblioteques científiques d'àmbits STEM⁶ depenen més de publicacions seriades que no pas de monografies per documentar-se i desenvolupar la seva recerca. Aquestes col·leccions STEM han vist una transformació més ràpida cap a formats digitals gràcies a l'oferta de les editorials científiques. En el cas de les ciències socials, i encara més les humanitats, on el format llibre segueix tenint transcendència, la transició és més lenta.

- d. Com qualsevol institució occidental de recerca, l'EUI utilitza l'anglès com a idioma de treball. Ara bé, el fet que sigui una organització fundada sobre interessos europeus en les ciències socials i les humanitats obliga també que la presència de literatura en idiomes de qualsevol país de la UE estigui garantida. La miscel·lània de llengües present al catàleg de la col·lecció és remarcable, especialment per material de subcol·leccions de legislació, literatura grisa i revistes científiques d'àmbits nacionals dels països membres. La transformació digital de revistes científiques i col·leccions seriades en llengua no anglesa ha seguit, i segueix, una agenda diferent per cadascuna d'elles. La viabilitat dels models de negoci de revistes o publicacions en sèrie es fonamenten en els clients potencials per cadascuna de

6. STEM: Science, Technology, Engineering and Medicine.

les obres seriades, cosa que fa impossible convertir una revista de paper a digital per moltes editorials no angleses.

A la pràctica, la Biblioteca de l'EUI, ha transformat la seva col·lecció de paper a digital en la mesura que el mercat l'ha obligada. La transformació és pràcticament completa pel que fa a revistes científiques i col·leccions seriades en anglès, és diversiforme per a les revistes en llengües diferents a l'anglès, i per a les col·leccions de monografies científiques és marcada pel ritme que les editorials imposen, cosa que resulta més lenta si la comparem a les universitats catalanes.

2. Breu exposició de l'evolució del mercat editorial académico-científic, transició de paper a digital i transició de costos

Des de l'arribada de la informació científica en formats electrònics, fins i tot abans d'Internet a través de suports com CDs o d'equips dedicats que contenien col·leccions científiques

en formats digitals, les biblioteques s'han anat adaptant a nous formats. El canvi de format comporta precisament un canvi de model i, fins i tot, de paradigma per les biblioteques perquè transforma no només la forma final amb què donem accés a la informació, sinó models com el de propietat, el d'ús o el de reús del que fins llavors havia estat el gran patrimoni de les biblioteques: les seves col·leccions. Les biblioteques no només deixen de ser propietàries de parts primordials de les seves col·leccions a través d'acords d'accés a continguts (lloguer en lloc d'adquisició patrimonial), sinó que dediquen una part important dels seus recursos (temps, tecnologia i/o personal) a assegurar que aquest accés a través de llicències d'ús es garanteixi. El gran viratge del rol de les biblioteques i dels bibliotecaris de principalment gestors de col·leccions a ser hubs de serveis sobre aquestes mateixes col·leccions (el que Lorcan Dempsey explica brillantment com a "collections as service" resultat de la "facilitated collection" al seu article Lorcan Dempsey, *The Facilitated Collection Redux: A Note on Collections as a Service, The University Of California, and Elsevier* (2019)⁷) s'inicia precisament a partir que les biblioteques disposen de col·leccions facilitades pels proveïdors d'informació sense necessitat de destinar-hi tants recursos interns.

EBSCO Journal & e-Package Services

Five Year Journal Price Increase History (2014 - 2018)																		
This report shows price fluctuations over the last five years for typical library lists invoiced in U.S. dollars. Data for each library type is based on a merged list of titles ordered by representative libraries purchasing in U.S. dollars.																		
Library Type	% of Total Titles	% of Total Expenditure	2014			2015			2016			2017			2018			% Increase 13-17
			Avg. Title Price	Avg. Title Price	% Increase	Avg. Title Price	Avg. Title Price	% Increase	Avg. Title Price	Avg. Title Price	% Increase	Avg. Title Price	Avg. Title Price	% Increase				
ARL																		
US Titles	38.0%	31.8%	\$1,003.55	\$1,058.27	5.45%	\$1,119.00	5.74%	\$1,177.95	5.27%	\$1,247.92	5.94%	\$1,317.92	5.57%	\$1,390.92	5.46%	\$1,467.92	5.44%	24.35%
Non-US Titles	62.0%	68.2%	\$1,324.50	\$1,401.91	5.84%	\$1,478.06	5.43%	\$1,558.00	5.41%	\$1,636.75	5.05%	\$1,718.75	4.94%	\$1,803.75	4.92%	\$1,893.75	4.99%	23.57%
Total Titles	100.0%	100.0%	\$1,202.63	\$1,271.42	5.72%	\$1,341.72	5.53%	\$1,413.69	5.36%	\$1,489.10	5.33%	\$1,564.59	5.29%	\$1,641.59	5.29%	\$1,718.59	4.67%	23.82%
College & University																		
US Titles	37.5%	32.2%	\$1,067.78	\$1,125.44	5.40%	\$1,191.06	5.83%	\$1,253.03	5.20%	\$1,330.98	6.22%	\$1,413.98	6.22%	\$1,501.98	6.22%	\$1,593.98	6.22%	24.65%
Non-US Titles	62.5%	67.8%	\$1,363.71	\$1,443.15	5.83%	\$1,522.91	5.53%	\$1,604.03	5.33%	\$1,683.20	4.94%	\$1,763.20	4.77%	\$1,843.20	4.54%	\$1,923.20	4.34%	23.43%
Total Titles	100.0%	100.0%	\$1,252.66	\$1,323.93	5.69%	\$1,398.38	5.62%	\$1,472.32	5.29%	\$1,551.03	5.35%	\$1,629.59	5.08%	\$1,708.59	5.41%	\$1,788.59	5.14%	23.82%

Figura 1. Five Year Journal Price Increase History: EBSCO 2014-2018

7. Dempsey, Lorcan. *The facilitated collection redux: A note on collections as a service, the University of California, and Elsevier*, Berkeley: Berkeley University, 2019. https://www.lib.berkeley.edu/sites/default/files/ucb_facilitated_collection_redux.pdf [Consulta: 05/10/2022]

Entre el 2013 i el 2017, d'acord amb un estudi dut a terme per EBSCO,⁸ les biblioteques acadèmiques nord-americanes han vist un increment de preus en relació amb les seves col·leccions de revistes científiques que voreja el 25%.

En el cas de la Biblioteca de l'EUI un informe intern (2020) determina que el resultat de la inflació, l'augment de preus i l'estancament dels pressupostos, degut a diversos factors, té un impacte de pèrdua de poder adquisitiu per a la biblioteca del 34% en 8 anys, percentatge que recullen tant llibres com revistes científiques.

Els avantatges d'aquesta transició del paper al digital, d'aquest canvi de model que es resumeix en el conegut com a *big deal* en el mercat de la publicació científica, són instrumentals. Les biblioteques han optat per adaptar els seus pressupostos d'acord amb les exigències de les editorials i proveïdors, perquè avantatges des d'un punt de vista econòmic no n'hi ha hagut cap. Un informe de l'American Library Association del 2014⁹ analitza l'evolució del pressupost de les biblioteques universitàries nord-americanes del 2002-2012 de forma sectorial i agrupada.

Per a les biblioteques amb un pressupost similar a la de la Biblioteca de l'EUI l'estudi estima en un +25% l'increment del pressupost per adquirir les revistes científiques, mentre que el 54% de les biblioteques han reduït fins a un -27% la despesa en llibres per poder suportar la "transformació digital" que va venir acompanyada del *big deal*.

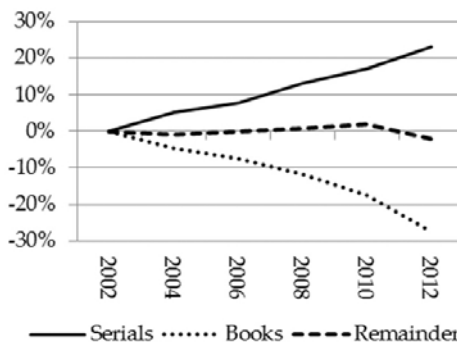

Figura 2. Evolució de l'ús pressupostari en revistes, llibres i d'altres en biblioteques acadèmiques nord-americanes amb pressupost similar a l'EUI per al període 2002-2012.

El comportament per part de les biblioteques de centres de doctorat i recerca als Estats Units (perfil equiparable al que és l'EUI en l'àmbit europeu) segueix una tendència similar. La majoria de les biblioteques (55%) van gastar almenys un 25% menys en llibres. Fins i tot un 35% van reduir a la meitat o més el pressupost per llibres, mentre que el 30% arriba a gastar el 50% meitat del seu pressupost en publicacions periòdiques el 2012, quan el 2002 hi destinava un 25% part el 2002.

Les biblioteques han tingut dues maneres immediates¹⁰ d'afrontar la situació —ja estructural— d'augment de preus de col·leccions científiques resultat de la transició del paper a l'electrònic:

- a. o bé deixen d'adquirir/licenciar part de la col·lecció que han anat subscriuint fins al moment;
- b. o bé incrementen els pressupostos de forma notable.

La possibilitat, per raons econòmiques, de seguir desenvolupant la col·lecció en paper no és ni plausible ni sostenible en el temps:

8. EBSCO. *Five year journal price increase history, 2014-2018*, 2019. https://web.archive.org/web/20220727142819/https://www.ebscohost.com/promoMaterials/EBSCO_Five_Year_Journal_Price_Increase_History_2014-2018.pdf [Consulta: 05/10/2022]

9. Crawford, Walt. (2014). "Chapter 1: Tracking the damage". *Library Technology Reports*, núm. 4, vol. 50 (2014). <https://journals.ala.org/index.php/ltr/article/view/4451/5181> [Consulta: 05/10/2022]

10. Naturalment, com és sabut, la solució més utilitzada ha estat la compra consorciada, però no ha estat mai una solució immediata. En el cas de l'EUI, en tant que organització internacional, és una solució complexa pel fet de no formar part de cap àrea geogràfica específica.

d'una part les editorials de revistes ben aviat han deixat d'oferir opcions que incloguin material imprès, es van transformar en formats electrònics i el paper va deixar d'existir; d'altra banda, si bé amb els llibres "l'agonia" s'està fent més llarga que amb les revistes i es podria seguir amb una política d'adquisició de llibres en paper per més temps, hi ha una generació de nous usuaris que demanen formats electrònics empesos pels avantatges evidents que els comporta, com a lectors de literatura científica, disposar d'aquests formats en lloc del tradicional paper.

L'anàlisi que duem a terme per l'EUI (2016-2021) respon a un període posterior al de l'estudi de l'ALA (2002-2012) o de l'informe d'EBSCO (2013-2017) però, com hem explicat breument al punt 1.2, la transformació digital de la Biblioteca de l'EUI és també posterior a la de la majoria de biblioteques acadèmiques de l'entorn. No es pot dir que el període 2016-2021 de la nostra biblioteca es correspongui exactament amb el període estudiat per l'ALA, però pensem que pot servir per fer-ne una analogia.

3. Model d'adquisicions de la Biblioteca de l'EUI pre pandèmia (transformació digital)

La Biblioteca de l'EUI té l'aspiració de ser un referent no només en l'àmbit europeu, sinó també mundial, en l'àmbit que li és propi. La manera de ser referent en un àmbit concret, per a qualsevol biblioteca, és a través de la seva col·lecció; els bibliotecaris sabem que els serveis que les biblioteques són capaces de construir sobre les col·leccions són la clau per donar valor a la inversió feta en les adquisicions, però sense aquesta inversió prèvia, amb una filosofia i orientació específica, no hi ha serveis que es puguin construir que permetin a les col·leccions adquirir un valor que no tenen.

El preu de cada monografia marca, doncs, la decisió d'adquirir-ne la còpia en paper o en electrònic. En conseqüència la transformació digital de l'entera col·lecció es veu esbiaixada per aquest element aliè a la Biblioteca. A tall d'exemple, en data setembre de 2022 la Biblioteca ha rebut la proposta que mostrem a continuació:

Title: VALUE OF A WHALE: ON THE ILLUSIONS OF GREEN CAPITALISM.
Author: BULLER, ADRIENNE
Publisher: MANCHESTER UNIV PRESS
Pub Year: 2022 **ISBN:** 9781526166036
Binding: eBook
Content Level: GEN-AC
Dewey Class: 332
Subject Headings: FINANCE--ENVIRONMENTAL ASPECTS
YBP Interdisciplinary Topics: Economic; Environmental
Approval Note: TRACES CONNECTIONS BETWEEN FINANCIAL POWER, ECONOMIC INJUSTICE & ECOLOGICAL CRISIS.
Language: English

Place of Publication: MANCHESTER
Country Of Origin: UK
Pagination: 240 P.
YBP Select: Basic-Recommended

Supplier	Purchase Option	List Price	Status
		340.00 USD ▼	Available

Library Note: [Add...](#)

Title: VALUE OF A WHALE: ON THE ILLUSIONS OF GREEN CAPITALISM.
Author: BULLER, ADRIENNE
Publisher: MANCHESTER UNIV PRESS
Pub Year: 2022 **ISBN:** 9781526162632
Binding: Paper
Content Level: GEN-AC
Dewey Class: 332
Subject Headings: FINANCE--ENVIRONMENTAL ASPECTS
YBP Interdisciplinary Topics: Economic; Environmental
Approval Note: TRACES CONNECTIONS BETWEEN FINANCIAL POWER, ECONOMIC INJUSTICE & ECOLOGICAL CRISIS.
Language: English

UK List: 12.99 GBP ▼ **UK Status:** Orders accepted
Handled On Approval YBP-UK: 8/3/2022 **Last Received YBP-UK:** 9/22/2022
US List: 18.95 USD ▼ **US Status:** Not yet published

Figura 3. Preu en electrònic i en paper del títol *Value of a Whale: on the illusions of green capitalism*.

La transició digital per a una organització de la mida de l'EUI és molt costosa si partim que els preus dels formats electrònics són 17 vegades els del material en paper.

La diferència de preu de la còpia en paper i en electrònic és de 321€ a favor de la segona. Si bé només és un exemple i en podríem trobar de menys desorbitats, també en podríem trobar de més extrems. La transició digital per a una organització de la mida de l'EUI és molt costosa si partim que els preus dels formats electrònics són 17 vegades els del material en paper.

En paral·lel a la dificultat en l'adquisició de monografies en electrònic, degut a la diferència de preu respecte al paper, les biblioteques acadèmiques —en general— han experimentat des de l'aparició de les col·leccions electròniques un contrasentit semblant pel que fa a la compra de títols individuals quan aquests s'ofereixen en paquets editorials. A tall d'exemple: el 14 de setembre (2022) la biblioteca de l'EUI va rebre per part d'una reconeguda editorial un pressupost per disposar d'accés (en línia) a tres monografies per valor de 1.005 € que volíem incorporar al nostre catàleg; l'oferta es complementava amb l'accés de tres usuaris simultanis a cadascun dels títols. S'ofereix alhora la possibilitat que la biblioteca adquireixi un paquet de monografies (151 títols) que conté els tres títols del nostre interès per un preu de 7.467 €. Dels 151 títols 19 ja havien estat recentment adquirits en paper per un preu de mitjana de 50 €.

De nou la transformació digital de la nostra biblioteca es veu condicionada per un model de negoci que no preveu preus competitiu per a formats electrònics.

No obstant, les dificultats que els models de negoci de les editorials científiques plantegen per una transició digital de les col·leccions, la biblioteca prova a transformar la col·lecció en un recurs més digital responnent a les exigències dels usuaris.

3.1. Les col·leccions

Del 2016 al 2019, la Biblioteca de l'EUI ha reduït el creixement de la col·lecció en paper de forma moderada.

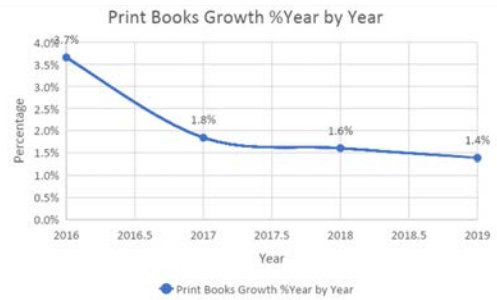

Figura 4. Evolució de creixement de la col·lecció de monografies en paper a la biblioteca de l'EUI 2016-2019. Els percentatges fan referència a l'any immediatament anterior.

L'aplicació de pràctiques (que no de polítiques) més favorables al llibre en digital a partir del 2016 es veu especialment reflectit aquest mateix any. Com es pot apreciar en la gràfica, el creixement anual de la col·lecció en paper es redueix notablement el 2016 i passa a mantenir-se en un *plateau* per sota el 2% fins al 2019, just abans de la pandèmia de la covid-19.

Per contra, la col·lecció de monografies en format electrònic veu un creixement constant de des del 2016 fins al 2019 amb un fort impuls aquest darrer any.

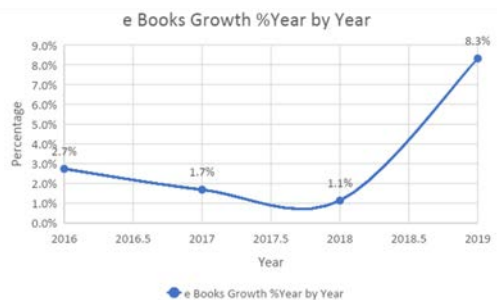
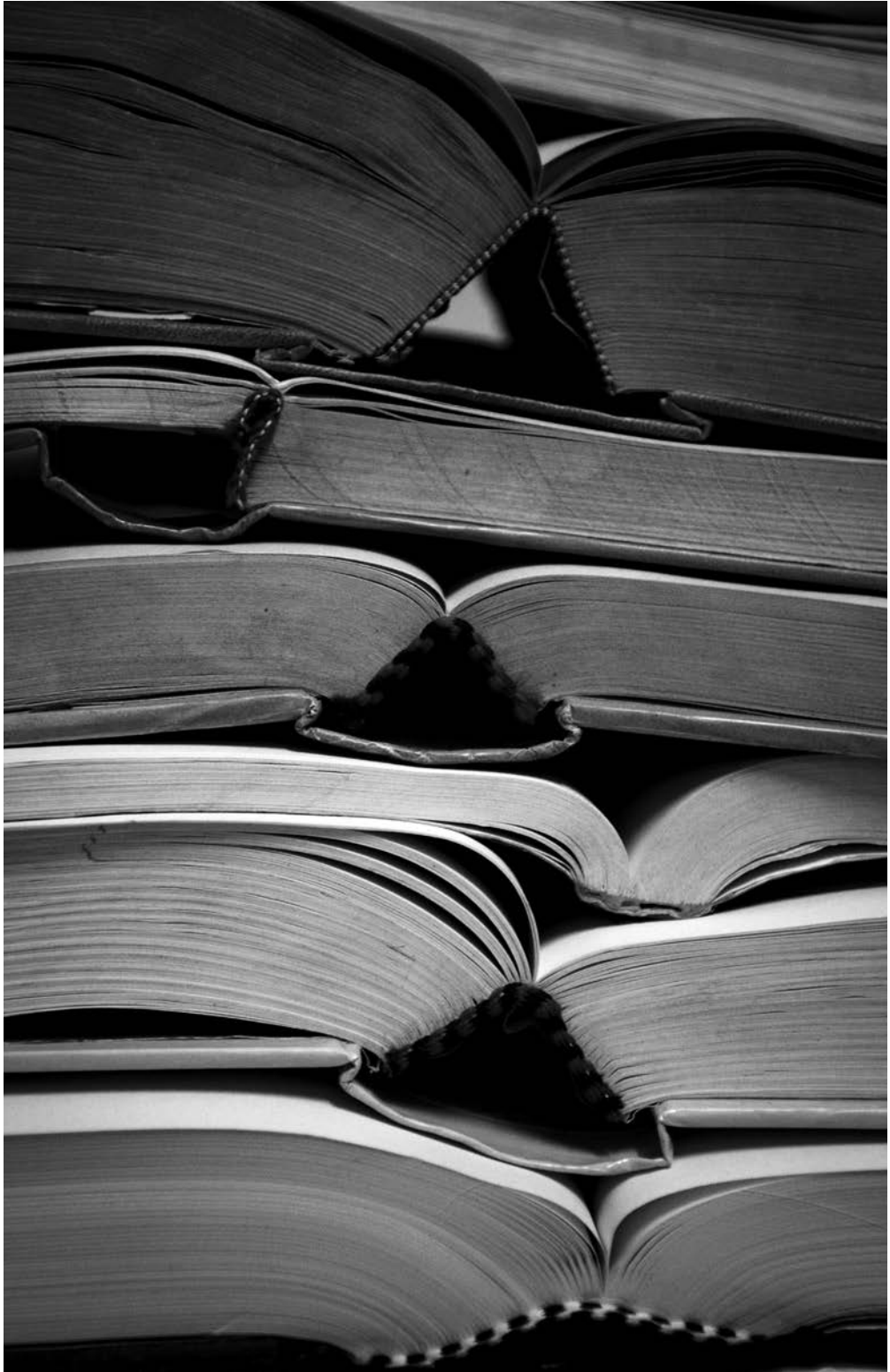

Figura 5. Evolució de creixement de la col·lecció de monografies en electrònic a la biblioteca de l'EUI 2016-2019. Els percentatges fan referència a l'any immediatament anterior.

Així doncs, els anys que disminueix l'adquisició en paper no es corresponen de manera immediata amb els anys en què creix l'adquisició en electrònic. Tot i això, en certa mesura, la Biblioteca de l'EUI duu a terme una transformació moderada de la seva col·lecció de monografies cap a formats electrònics en el període immediatament anterior a la pandèmia.

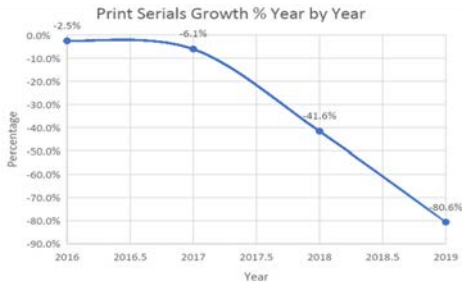

Figura 6. Evolució de creixement de la col·lecció de revistes en paper a la Biblioteca de l'EUI 2016-2019. Els percentatges fan referència a l'any immediatament anterior.

Els anys 2017 i 2018 es produeix una reducció dràstica en l'adquisició dels volums en paper de revistes i publicacions en sèrie. És el resultat d'una decisió molt concreta per part de l'equip d'adquisicions de demanar a les editorials de facilitar els continguts exclusivament en electrònic, així com renunciar a les còpies en paper per a aquells títols que, tot i disposar de format electrònic, seguien enviant l'edició impresa. Les col·leccions impreses, fins i tot quan formen part d'una oferta gratuïta dels proveïdors per l'adquisició de la mateixa col·lecció en digital, tenen un cost de processament i emmagatzematge adjunt. La Biblioteca fa excepcions en aquells casos que l'accés perpetu en digital a les retrocol·leccions no estigués garantit, però per a la resta l'adopció de solucions solament digitals esdevingué la norma.

L'aposta per revistes en format electrònic es veu reflectida d'una forma un punt erràtica els anys següents.

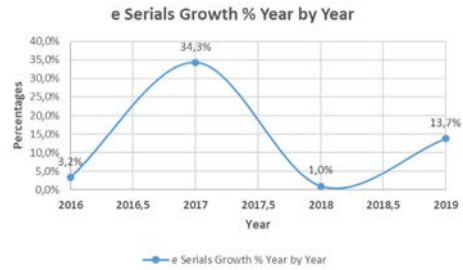

Figura 7. Evolució de creixement de la col·lecció de revistes en electrònic a la Biblioteca de l'EUI durant els anys 2016-2019. Els percentatges fan referència a l'any immediatament anterior.

La decisió d'apostar per transformar digitalment la col·lecció de revistes té un impacte immediat el 2017; tot i així, el 2018 disminueix respecte del bon rumb del 2017. El creixement pronunciat de la col·lecció electrònica reapareix l'any immediatament posterior, darrer any abans de la pandèmia.

Com hem dit anteriorment, la transició electrònica d'aquest tipus de col·leccions (revistes i publicacions en sèrie científiques i especialitzades) arriba amb força retard a l'EUI en comparació amb la de biblioteques universitàries. Les biblioteques catalanes, per exemple, inicien aquest camí pels volts del 2000 i la seva transició és força ràpida; serveixi d'exemple l'article d'Anglada i Comellas¹¹ del 2002, on ja abordaven la problemàtica dels preus de la informació electrònica (en xarxa) a la qual s'enfrontaven les biblioteques catalanes.

Les raons per a aquesta evolució més lenta a l'EUI ja s'ha explicat al punt 1.2., però totes es poden resumir amb l'increment de costos que cadascuna d'aquestes raons implica per a una biblioteca especialitzada en les ciències socials i aïllada de consorcis de compres que vulgui transformar-se digitalment. A més de les raons més evidents cal sumar-hi, alhora, la política de garantir accés perpetu per títols considerats *core*, solució que sovint passa per

11. Anglada i de Ferrer, Lluís M.; Comellas, Núria. "Què és just?: models de preus a l'era electrònica = ¿Qué es justo?: modelos de precios en la era electrónica". *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 8 (2002). <https://raco.cat/index.php/BiD/article/view/40513> [Consulta: 05/10/2022]

mantenir *backfiles* en paper. I per últim, el fet que la Biblioteca manté una col·lecció de revistes especialitzades en una gran varietat d'idiomes; el 63,42% de la col·lecció de revistes i publicacions en sèrie en paper és en llengües no angleses, que només existeixen en aquest suport.

3.2. El pressupost

L'evolució del pressupost executat en adquisició de llibres impresos durant els anys anteriors a la pandèmia és, també, una mica erràtica.

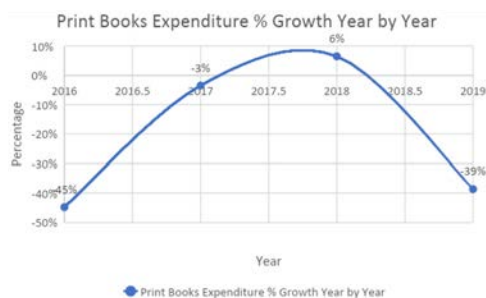

Figura 8. Evolució del pressupost executat en adquisició de monografies en paper a la Biblioteca de l'EUI durant el període 2016-2019. (Els percentatges fan referència a l'any immediatament anterior.)

La Biblioteca duu a terme una desinversió continuada en llibres impresos, però ho fa sobretot en dos anys concrets: 2016 i 2019. El 2016 gasta un 45% menys respecte de l'any anterior, els dos anys següents executa un pressupost semblant per tornar a fer un esforç notable en reduir les adquisicions en paper el 2019, amb un -39% respecte del 2018. En general els números indiquen que l'estratègia de discriminar el llibre imprès es veu reflectida en l'execució del pressupost.

De forma similar, el pressupost executat en l'adquisició de llibres electrònics presenta igualment un increment sostingut per tots els anys amb l'excepció del 2019 que, precedit per un augment notabilíssim el 2018 (de 29,1%), es manté gairebé en la mateixa xifra.

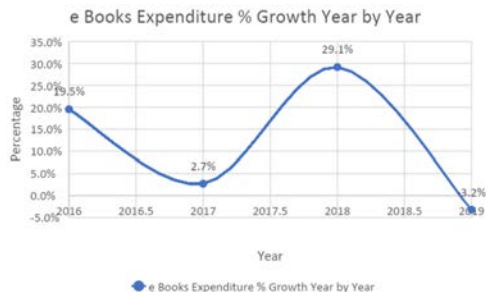

Figura 9. Evolució del pressupost executat en adquisició de monografies electròniques a la Biblioteca de l'EUI durant el període 2016-2019. (Els percentatges fan referència a l'any immediatament anterior.)

Pel que fa a revistes i publicacions en sèrie en paper el pressupost té una tendència clara a la baixa. Del 2016 al 2019 tots els anys tenen un decreixement respecte de l'anterior, excepte el 2018, amb un lleuger repunt.

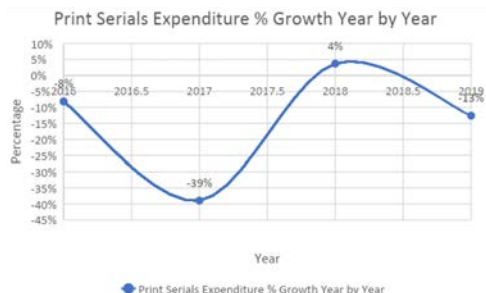

Figura 10. Evolució del pressupost executat en adquisició de revistes i publicacions en sèrie en paper a la Biblioteca de l'EUI durant el període 2016-2019. (Els percentatges fan referència a l'any immediatament anterior.)

En canvi, les revistes i publicacions en sèrie en electrònic han tingut exactament el comportament contrari al de les impreses, un creixement remarcable continuat, amb excepció de l'any 2017, en què decreix de forma menor (6,9%).

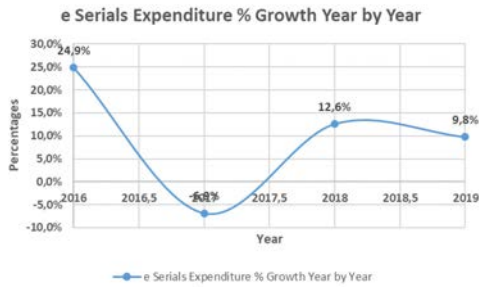

Figura 11. Evolució del pressupost executat en adquisició de revistes i publicacions en sèrie en electrònic a la Biblioteca de l'EUI 2016-2019. (Els percentatges fan referència a l'any immediatament anterior.)

Resumint, la col·lecció de la Biblioteca de l'EUI pateix una transformació a favor dels formats electrònics acompanyada d'un ús del pressupost que facilita aquest canvi en el període immediatament anterior a la pandèmia de la covid-19.

4. Canvis introduïts en la política d'adquisicions de col·leccions durant la pandèmia i resultats 2020-2021.

Itàlia va ser el primer país europeu fortament afectat pel virus de la covid-19. Els primers casos confirmats es remunten al 31 de gener del 2020, fet que converteix el 2020 en un any gairebé dedicat completament a combatre la pandèmia i adaptar-s'hi. Si bé Florència no s'ha trobat mai a l'epicentre de la crisi, les mesures adoptades per cadascuna de les regions italianes han estat molt similars i la seva implementació només difereix en el moment del calendari, en què aquestes es van fer efectives. Les universitats italianes i les seves biblioteques han estat de les primeres a Europa a reaccionar a la difusió descontrolada del virus, i la de l'EUI no n'és una excepció.

Hi ha un mantra que es repeteix arreu en relació amb allò que la pandèmia ha forçat les organitzacions a fer: adaptar-se, transformar-se —sobretot avantatjant-se de la tecnologia— a una nova realitat que ha de comportar menys presència física, més ús de recursos per una presència ubíqua a entorns de treball i aprenentatge i potenciar la informació i documentació electrònica.

Hi ha un mantra que es repeteix arreu en relació amb allò que la pandèmia ha forçat les organitzacions a fer: adaptar-se, transformar-se —sobretot avantatjant-se de la tecnologia— a una *nova realitat* que ha de comportar menys presència física, més ús de recursos per una presència ubíqua a entorns de treball i aprenentatge i potenciar la informació i documentació electrònica.

Atenent-nos al missatge àmpliament transmès a les organitzacions, la pandèmia havia de ser un estímul per a una transformació en favor de solucions i formats digitals de tota mena, des de processos fins a objectes (també les col·leccions) bastament usats pels seus membres. Les mesures de teletreball, allà on no n'hi havia, s'han desplegat de forma rapidíssima; allà on ja n'hi havia s'han reforçat i fins i tot algunes organitzacions s'han convertit en absolutament distribuïdores.

L'EUI, com qualsevol universitat, va forçar el treball a distància pràcticament des del març del 2020. Per a la comunitat docent i investigadora va suposar, gairebé de la nit al dia, haver de continuar la seva tasca des de casa (molts d'ells tornant als seus països d'origen: més de 85 diferents).

La Biblioteca va posar en marxa diversos serveis especialment dissenyats per respondre a aquesta situació (Vegeu *Ítem*, núm. 70: Biblioteques, serveis d'informació i COVID-19, "Pep Torn: Entrevistes". p. 91-94), però la pregunta que s'escau per a aquest article és: les decisions que es van prendre per potenciar encara més la col·lecció electrònica (ús i desenvolupament de la col·lecció), van tenir algun efecte?

A continuació valorem el comportament dels indicadors anteriorment usats per mesurar com la Biblioteca s'ha transformat envers un model més digital, però per al període 2020-2021. Val a dir que alguns dels resultats de les decisions preses per potenciar els formats digitals haurien de veure's reflectides en els indicadors del 2022, però al moment d'escriure aquest article disposem només de dades completes per als anys 2020 i 2021.

4.1. La col·lecció

L'estancament en el creixement de la col·lecció de llibres impresos ha seguit una tònica similar a la dels anys 2017, 2018 i 2019. Hi ha un creixement pràcticament testimonial tant per a l'any 2020 com per al 2021. La política de desincentivar el creixement de llibres en paper no es veu especialment aguditzada els dos anys de pandèmia.

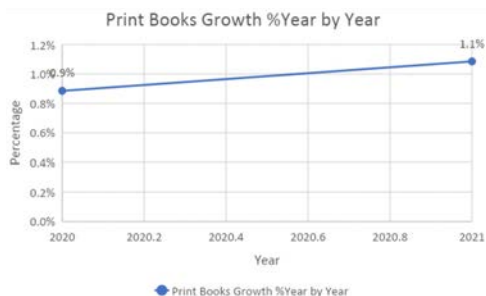

Figura 12. Evolució del creixement de llibres impresos a la Biblioteca de l'EUI 2020-2021. (Els percentatges fan referència a l'any immediatament anterior.)

L'adquisició de llibres electrònics, per contra, reflecteix un augment moderat el 2020 i pràcticament insignificant per al 2021. Això, tot i la directriu d'adquirir en format electrònic fins i tot obres ja existents al catàleg en format imprès si els usuaris sol·licitaven el préstec o en feien una reserva, mesura pensada per disminuir el moviment d'usuaris durant els períodes més durs de la pandèmia en què, entre d'altres coses, els moviments dels ciutadans estaven desincentivats.

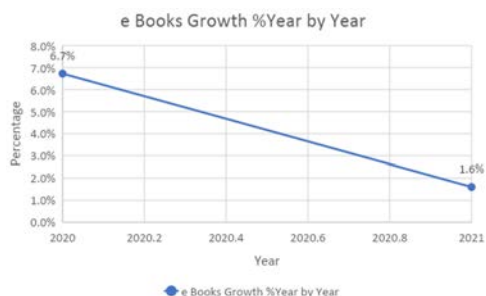

Figura 13. Evolució del creixement de llibres electrònics a la Biblioteca de l'EUI 2020-2021. (Els percentatges fan referència a l'any immediatament anterior.)

És raonable pensar que les dades no reflecteixin l'impacte d'algunes mesures, donat que són extrems de l'OPAC, és a dir, que les monografies incloses en paquets digitals directament recuperables a través de l'eina de descoberta que interroga la *knowledge* base no queden comptabilitzades en aquests indicadors, però fins i tot en aquest supòsit el resultat sembla indicar que no hi ha un impacte immediat de les mesures preses durant la pandèmia i els mesos posteriors pel que fa al creixement de llibres electrònics a la nostra col·lecció.

El creixement de les revistes i publicacions en sèrie en paper segueix una tendència negativa, però també poc destacable comparat amb el decreixement dels dos anys anteriors. L'explicació en aquest cas és més fàcil d'intuir, ja que la política de reducció del paper per a aquesta part de la col·lecció ja es va dur a terme de forma dràstica a partir del 2017 i els títols romanents són precisament aquells per

a qui la transició electrònica és una quimera degut a qüestions d'idioma i viabilitat econòmica (63,42% d'aquesta subcol·lecció és en llengües no angleses).

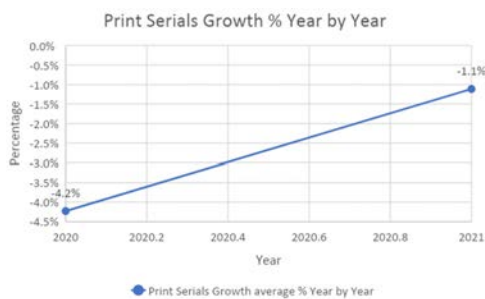

Figura 14. Evolució de creixement de la col·lecció de revistes en paper a la Biblioteca de l'EUI 2020-2021. (Els percentatges fan referència a l'any immediatament anterior.)

La mateixa col·lecció, però en electrònic, per contra, sí que veu un increment notable. Tant el 2020 com el 2021 compten increments propers al 30%, fet que dobla amb escreix el creixement mitjà dels quatre anys precedents.

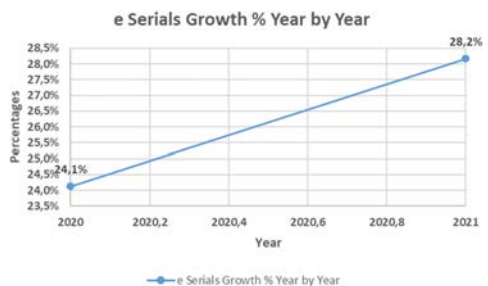

Figura 15. Evolució de creixement de la col·lecció de revistes en electrònic a la Biblioteca de l'EUI 2020-2021. (Els percentatges fan referència a l'any immediatament anterior.)

4.2. El pressupost

El pressupost invertit en adquisicions en paper, pel que fa a llibres, disminueix molt notablement durant el primer any de la pandèmia, el qual se situa un 43% per sota respecte del 2019, any en què el mateix pressupost havia ja vist una disminució del 39% respecte de l'any anterior. El 2021, en canvi, recupera un 15% respecte del 2020, però segueix situant-se per sota de la despesa d'anys anteriors a la pandèmia.

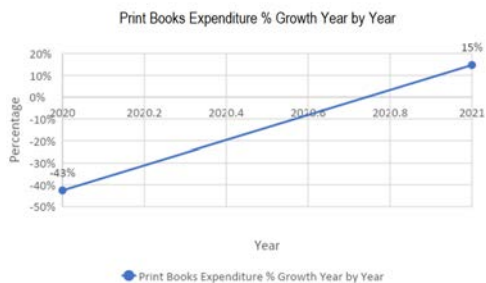

Figura 16. Evolució del pressupost executat en adquisició de monografies en paper a la Biblioteca de l'EUI 2020-2021. (Els percentatges fan referència a l'any immediatament anterior.)

La despesa en llibres electrònics es comporta, per la seva part, de forma diametralment oposada a la dels llibres en paper. El mateix any de la pandèmia, seguint amb un increment global de mitjana entre el 2016 i el 2019, el pressupost destinat a aquesta partida es dispara un 38,9% respecte del 2019, i encara el 2021 un més que notable 22,6% respecte del 2020.

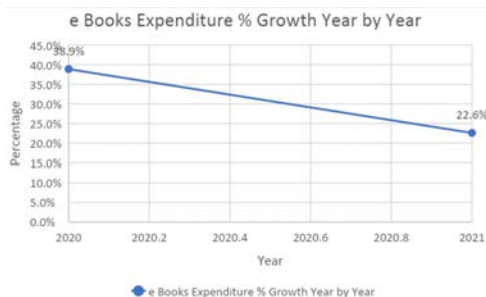

Figura 17. Evolució del pressupost executat en adquisició de monografies electròniques a la Biblioteca de l'EUI 2020-2021. (Els percentatges fan referència a l'any immediatament anterior.)

Per últim, les col·leccions de revistes i publicacions en sèrie confirmen la tendència dels anys anteriors accentuant-se en alguns aspectes. D'entrada la Biblioteca segueix disminuint la inversió en revistes en paper, i es redueix un 27% el pressupost el 2020 i un 71% respecte d'aquest any el 2021.

Si bé, com hem dit anteriorment, moltes editorials científiques (en ciències socials i huma-

nitats) en llengües no angleses no poden permetre's un model de negoci per la digitalització dels continguts, és també clar que la pandèmia ha posat contra les cordes les mateixes editorials i s'han vist forçades a transformar continguts a formats digitals assumint-ne els riscos.

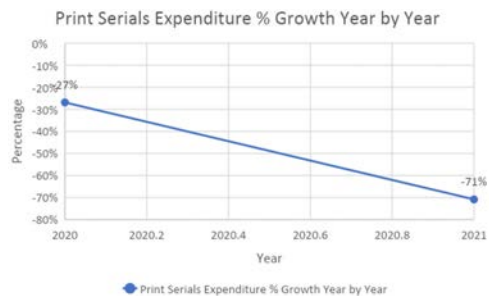

Figura 18. Evolució del pressupost executat en adquisició de revistes en paper a la Biblioteca de l'EUI 2020-2021. (Els percentatges fan referència a l'any immediatament anterior.)

El creixement de la despesa en revistes electròniques ha continuat a l'alça seguint amb la tendència dels anys precedents. Així com la disminució de la despesa en paper és més que notable, en el cas del repunt en la despesa en electrònic el creixement és moderat.

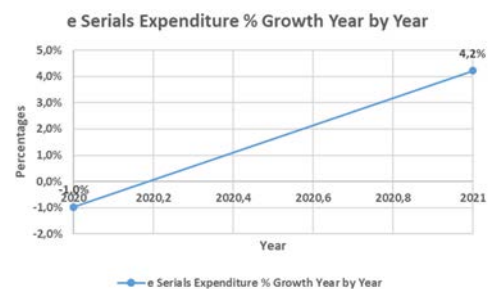

Figura 19. Evolució del pressupost executat en adquisició de revistes en electrònic a la Biblioteca de l'EUI 2020-2021. (Els percentatges fan referència a l'any immediatament anterior.)

5. Conclusions

5.1. La covid-19 com a impuls per a una transformació digital de les col·leccions

Les biblioteques en general, i la Biblioteca de l'EUI en particular, han dut a terme una transformació digital de les seves col·leccions, fet que ha afavorit els formats electrònics d'aquells materials que tradicionalment s'adquirien en paper en les darreres dues dècades. La Biblioteca de l'EUI ha seguit el mateix recorregut que les biblioteques acadèmiques amb una certa demora degut a aspectes ja comentats en els punts anteriors, però que en essència és el mateix recorregut pel qual han transitat tantes organitzacions similars.

L'empenta que la covid-19 havia de donar a la transformació digital en el cas concret de la Biblioteca de l'EUI no és perceptible des del punt de vista d'increment de col·leccions o de redistribució del pressupost d'aquestes. Si bé les xifres mostren una tendència a la baixa de llibres i revistes en paper i del pressupost destinat a aquests, així com una tendència a l'alça de llibres i revistes en formats electrònics i del pressupost dedicat a aquests, ambdues són continuació de les ja iniciades en anys anteriors i el comportament dels indicadors només confirma trajectòries constants.

L'explicació més raonable és que els esforços fets entre el 2016 i 2019, anys immediatament precedents a la pandèmia, són més que suficients per abastir una col·lecció digital tal que hagi permès a la comunitat EUI fer ús dels recursos de la Biblioteca com aquesta necessitava en els períodes en què no li era possible assistir presencialment a la Biblioteca.

5.2. Voluntat vs. realitat: el control de la transició digital

La Biblioteca de l'EUI vol tenir un paper proactiu en la transformació digital de les seves col·leccions. Com qualsevol organització que es preocupa pels seus usuaris, la Biblioteca prova d'adaptar-se a les necessitats i usos que aquests demanen. La transformació digital de col·leccions i serveis, la possibilitat de servir els interessos de la comunitat EUI de forma obliqua, és una preocupació i forma part de l'estratègia de la Biblioteca, transformar-se en un servei més accessible i disponible, aprofitant les tecnologies de la informació. Ara bé, el calendari i la intensitat d'aquest canvi no sembla estar sota el control de la Biblioteca al 100%. L'evolució dels indicadors dels darrers set anys semblen evidenciar que el control de la revolució digital en el camp de les col·leccions (especialment en el cas de les revistes i publicacions en sèrie) està comandat pels proveïdors més que no pas per la Biblioteca. Els esforços pressupostaris per fer front al *big deal* s'han dut a terme amb una temporalitat que no ha beneficiat la Biblioteca en cap cas, però si aquests esforços han tingut lloc és perquè les alternatives (alternatives que la Biblioteca pogués acomodar millor) no han existit. La col·lecció de revistes i publicacions en sèrie es transforma en digital a un ritme que imposen els editors i proveïdors, no al que maneja la Biblioteca. En el cas dels llibres, on l'oferta en paper de molts títols d'interès per a la Biblioteca encara existeix, la transició segueix un ritme més desaccelerat, la Biblioteca pot controlar en certa manera el calendari i l'esforç pressupostari a assumir. Pels motius exposats anteriorment, per a la Biblioteca de l'EUI la urgència a transformar col·leccions impreses en digitals (especialment amb la pèrdua de poder adquisitiu que això li comporta) és menor que en moltes biblioteques científiques, però la cursa per a aquesta *modernització* és córrer al ritme que marquen els proveïdors. Si ens fixem en aquells proveïdors a qui el model de negoci no els ha permès canviar els formats impresos a digitals (en el nostre cas principalment revistes

La transformació digital de col·leccions i serveis, la possibilitat de servir els interessos de la comunitat EUI de forma obliqua, és una preocupació i forma part de l'estratègia de la Biblioteca, transformar-se en un servei més accessible i disponible, aprofitant les tecnologies de la informació.

en llengües no angleses), la transició segueix un ritme en què la Biblioteca pot portar la veu cantant; la Biblioteca, en canvi, ha transformat la col·lecció a la velocitat que han imposat els grans proveïdors d'informació científica.

Transformar la col·lecció de paper a digital significa dur a terme un treball pressupostari que acompanyi l'estratègia general de la Biblioteca, amb el benentès que qui controla, en darrera instància, aquest esforç i el seu calendari no és la Biblioteca sinó els *moguls* del mercat de la informació científica.

5.2. Accés postcancel·lació a publicacions periòdiques

Per últim, la Biblioteca manté subscripcions a publicacions periòdiques impreses contradient el que hauria de ser l'estratègia de digitalització de la Biblioteca per motius de garanties d'accés de postcancel·lació. Quan els continguts són considerats *core collection*, segons el criteri dels especialistes de cadascuna de les disciplines, un dels mandats de la Biblioteca és garantir-ne l'accés perpetu, cosa que no tots els proveïdors poden fer en formats digitals. La

gestió del patrimoni en paper no ofereix gaires dificultats als equips de biblioteques, més enllà de la disponibilitat i gestió d'espais d'emmagatzematge (assumpte no trivial), però l'accés perpetu a col·leccions virtuals és encara aboradat de maneres diverses i amb garanties relatives segons quin sigui el proveïdor i el model d'accés ofert o escollit per la Biblioteca.

Bibliografia

ANGLADA I DE FERRER, LLUÍS M.; COMELLAS, NÚRIA. "Què és just?: models de preus a l'era electrònica = ¿Qué es justo?: modelos de precios en la era electrónica". *BID: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 8 (2002). <https://raco.cat/index.php/BID/article/view/40513> [Consulta: 05/10/2022]

BOSCH, Stephen; HENDERSON, Kittie. "Fracking the ecosystem I periodicals price survey 2016". *Library Journal*, (April 21 2016). <https://www.libraryjournal.com/story/fracking-the-ecosystem-periodicals-price-survey-2016> [Consulta: 05/10/2022]

BOSCH, Stephen; ALBEE, Barbara; ROMAINE, Sion. Are we there yet? I periodicals price survey 2022. *Library Journal*, (2016). <https://www.libraryjournal.com/story/Are-We-There-Yet-Periodicals-Price-Survey-2022> [Consulta: 05/10/2022]

CRAWFORD, Walt. (2014). "Chapter 1: Tracking the damage". *Library Technology Reports*, núm. 4, vol. 50 (2014). <https://journals.ala.org/index.php/ltr/article/view/4451/5181> [Consulta: 05/10/2022]

DEMPSEY, Lorcan. *The facilitated collection redux: A note on collections as a service, the University of California, and Elsevier*, Berkeley: Berkeley University, 2019. https://www.lib.berkeley.edu/sites/default/files/ucb_facilitated_collection_redux.pdf [Consulta: 05/10/2022]

EBSCO. *Five year journal price increase history, 2014-2018*, 2019. https://web.archive.org/web/20220727142819/https://www.ebscohost.com/promoMaterials/EBSCO_Five_Year_Journal_Price_Increase_History_2014-2018.pdf [Consulta: 05/10/2022]

MARTÍNEZ, Dídac; PRATS, Jordi; SERRANO-MUÑOZ, Jordi. *Los hermanos Lehman entran en la biblioteca. ¿Qué pueden hacer las bibliotecas universitarias españolas ante la crisis económica?*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya UPC. Barcelona Tech, 2011. <http://hdl.handle.net/2117/14290> [Consulta: 05/10/2022]. ■